

Yenilenmiş Ana-Baba Sosyal Destek leği'nin Psikometrik zellikleri

Psychometric Properties of Revised Parental Social Support Scale

Sema KANER*
Ankara niversitesi

z

Bu alışmada, Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek leği'nin-YASD psikometrik özellikleri incelenmiştir. Araç iki kısımdan oluşmaktadır: Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi-ASDMD. Hem YASD-ASDD hem de YASD- ASDMD'den elde edilen veriler ile açımlayıcı faktör analizi, doğrulamayı faktör analizi çalışmaları yapılmış; madde-toplam korelasyonu, alt ölçekler arası korelasyonlar, YASD-ASDD ile YASD- ASDMD arasındaki korelasyonlar ve Gözden Geirilmif ok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek lek ile aralarındaki korelasyonlar, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile iki yarım güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Analizler, her iki ölçekten de dört faktör elde edildiğini (Sosyal Birliklilik Desteği, Bilgi Desteği, Duygusal Destek ve Bakım Desteği) ve bu faktörlerin uygun psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Bulgular, YASD'nn anne-babaların algıladıkları sosyal destekleri ve bu desteklerden aldıkları doyumunu değerlendirmede kullanılabileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Szckler: Sosyal destek, anne-baba, gvenirlik, geçerlik, açımlayıcı faktör analizi, doğrulamayı faktör analizi.

Abstract:

In this study it is examined the psychometric properties of the Revised Parental Social Support Scale-RPSSS. Instrument consist of two parts: Perceived Social Support-PSS and Satisfaction with Perveived Social Support-SPSS. A number of validity analyses, such as exploratory and confirmatory factor analysis, correlations between subscales, item-total correlations, correlations between PSS and SPSS, correlations between RPSSS-PSS and RPSSS-SPSS with Multidimensional Scale of Perceived Social Support-Revised, were conducted for RPSSS-PSS and RPSSS-SPSS. Internal consistency of RPSSS-PSS and RPSSS-SPSS were calculated by Cronbach Alpha and Spearman-Brown split-half coefficients. These analyses revealed that evidence of reliability, and four factor structure (Social Companionship Support, Information Support, Emotional Support, and Caring Support) for both part of the instrument, and construct validity. Results showed that RPSSS can be used to understand parents' perceived social support and satisfaction with these supports.

Keywords: Social support, parent, reliability, validity, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis

* Prof. Dr. Sema KANER, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, zel Eğitim Blm, Emekli ğretim yesi, kaner@education.ankara.edu.tr, semakaner@gmail.com

Summary

Purpose

Although numerous instruments are available to assess social support, an instrument that is more rarely focused on the support of parents of both disabled and non-disabled children. To remedy this gap, Revised Parental Social Support Scale (RPSS) is developed to investigate the perceived social support and satisfaction with these supports of parents with disabled and nondisabled children. RPSS consist of two scales: RPSS-Perceived Social Support (RPSS-PSS) and, RPSS-Satisfaction with Perceived Social Support (RPSS-SPSS). The purpose of this study is describe the psychometric properties of the RPSS-PSS and RPSS-SPSS.

The subjects consisted of 245 parents (125 parents of children with disabled and 120 parents of children with non-disabled). Mean parental chronological age was 35.36 (SD=5.72 age). Forty-eight items were written to a sample which social support might be important to the parents. The items were administrated to the parents who were asked to choose the intensity of the different social supports. The parents also rated their level of satisfaction with these supports received. For the RPSS-PSS, respondents were asked to answer by using a 4-point Likert-type rating scale: 4 (always), 3 (sometimes), 2 (rarely), 1 (never). On the other hand, for RPSS-SPSS respondents were expected to consider each item a 4-point Likert-type rating scales: 4 (I am very satisfied), 3 (I satisfied in general), 2 (I satisfied a little), 1 (I never satisfied). In this study, exploratory and confirmatory factor analyses were conducted of the scores on the RPSS-PSS and RPSS-SPSS seperately. Reliability and validty of the RPSS-PSS and RPSS-SPSS were investigated.

Results

First, the data of RPSS-PSS were subjected Principal factor analysis with Oblique Rotation in attempt to eliminate inappropriate items. The rotations resulted four factors in 28 items with eigenvalues of 0.590-0.826, 0.740-0.892, 0.692-0.853 and 0.690-0.872 obtained for the first, second, third and fourth factor, respectively. The variance accounted for by the four factors and total were 43.792, 8.190, 6.489, and 5.637, and 64.108, correspondingly. The factors were conceptualized as Social Companionship Support, Information Support, Emotional Support, and Caring Support. Then, confirmatory factor analysis-CFA were conducted of the RPSS-PSS' datas. CFA yielded four factors in 28 items. Investigating whether the same factor structure were exist for the RPSS-SPSS, CFA were utulized for the satisfaction scale'data, and found same four factors.

Several different fit indexes were used. Fit indexes for RPSS-PSS were (χ^2/sd) = 539.38/292=1.85, RMSEA= 0.060, RMR= 0.060, Standardized RMR= 0.055, NFI=0.96, NNFI= 0.98, CFI= 0.98, GFI= 0.85 and, AGFI= 0.82. RPSS-SPSS' fit indexes were (χ^2/sd)= 545.02/292=1.87, RMSEA= 0.058, RMR= 0.058, Standardized RMR=0.053, NFI=0.96, NNFI=0.98, CFI=0.98, GFI=0.86 and, AGFI=0.83. Intercorrelations between RPSS-PSS and RPSS-SPSS subscales and total scales significantly correlated (0.38-0.93, $p<0.01$; 0.59-0.95, $p<0.01$). Intercorrelations for RPSS-PSS' and RPSS-SPSS' subscales and total scales significantly correlated (0.47-0.90, $p<0.01$; 0.48-0.92, $p<0.01$, respectively). RPSS-PSS and RPSS-SPSS subscales and total scales significantly correlated with another social support appraisal measure-Revised Multidimensional Scale of Perceived Social Support (0.41-0.91, correspondingly). The correlations of items with the total scores for subscales were above 0.51 for both scales. The Cronbach alphas of the RPSS-PSS (0.83-0.91) and RPSS-SPSS (0.85-0.94) subscales and for the entire RPSS-PSS (0.95) and RPSS-SPSS (0.96) were very high. Spearman-Brown split-half correlations of the RPSS-PSS (0.86-0.92) and RPSS-SPSS subscales and for the entire RPSS-PSS (0.87) and RPSS-SPSS (0.88) were also adequate. Good reliability were found.

Discussion

Exploratory and confirmatory factor analyses of datas revealed that four factor structure for the both scales. The fit indexess of the instrument were appropriate. The other validity studies confirmed that the four factor structure. Cronbach alphas and split-half coefficient correlations of

the RPSSS-PSS and RPSSS-SPSS were very high and indicated that the items were consistent each other and measure the same characteristics. Also, item-test correlations showed that the scales' items were appropriate to the aim of the study.

Conclusions

Strong psychometric properties of the instrument were demonstrated for parents. Although further psychometric testing is needed with larger sample, RPSSS-PSS and RPSSS-SPSS are adequate measures of assessing parents' perceptions of social supports and satisfaction with these supports for assessed sample.

Giriş

Çok boyutlu bir yapı olan sosyal desteğin tanımı ve işlevleri ile ilgili ortak bir anlayış olmamakla birlikte, oldukça fazla tanım olduğu gözlenmektedir. Sarason, Levine, Basham ve Sarason (1983) sosyal desteğin bireyin başkaları tarafından ne derece sevildiğine ve sayıldığına bağlı olarak ortaya çıkan bir kavram olduğunu ifade ederlerken, Gallagher, Bechman and Cross'a göre (1983) bir krizin, bir değişikliğin olumsuz sonucunu azaltabilecek bir çaredir. Sosyal destek, genel olarak stres yaratan durumun olumsuz sonuçlarını azaltabilecek ve uyumsal yeterliği geliştirebilecek hizmetlerin bireyler ve/veya kurumlar yoluyla sağlanması olarak düşünülebilir (Kaner ve Bayraklı, 2009).

Sosyal destekler çocuğun ve ailenin davranışlarını ve çeşitli alanlardaki gelişimlerini etkileyerek ve onların yeterliliklerini güçlendirerek (Dunst, 2000) bir anlamda önleyici ve eğitici işlev görürler. Sosyal desteğin fiziksel ve ruhsal sağlıkla ilgili iyileştirici bir değerinin olduğu evrensel bir bulgudur. Sosyal destek ağları, özellikle de ailedeki destek ağları kronik hastalıklara uyumu kolaylaştırmakta, sağlığı geliştirici etkinlikleri ve sağlıklı yaşam şeklini teşvik etmektedirler (Allen, Ciambrone ve Welch, 2000; Cohen ve Wills, 1985; Pearson, 1986). Sosyal olarak destekleyici çevreler, değerlerin ve duyguların paylaşımına aracılık ederler; ihtiyaçların karşılanması yoluyla sosyal rollerin yerine getirilmesini kolaylaştırırlar; yaşam değişikliklerinin getirdiği yeni rollerin üstesinden gelinmesine ve kimliklerin sürdürülmesine katkıda bulunurlar (Pearson, 1986). Bunların dışında sosyal destekler; bireylere gereksinim duydukları hizmetleri ve malzemeleri sağlayarak duygusal rahatlık verirler, sorunlarla etkili şekilde başa çıkabilmenin yollarını sunarlar, bireylere performanslarını geliştirici geribildirimler sağlarlar, olumlu uyuma ve kişisel gelişime katkıda bulunurlar, hem günlük yaşamda hem de bir gereksinim ya da kriz anında bireyler arası bağlantıları sağlayarak onları stresin olumsuz etkilerine karşı korurlar (Dunst ve Trivette, 1986; Kazak ve Marvin, 1984; Sarason ve ark., 1983). Bu işlevleri yoluyla, sosyal destekler insanların stresli olayları gerçekçi şekilde değerlendirilmelerine ve başa çıkma becerileri geliştirmelerine yardım ederek değerlilik ve yeterlilik duygularının daha az tehdit edmesini sağlarlar (Pearson, 1986).

Yabancı alan yazında sosyal desteği ölçmeyi amaçlayan pek çok araç vardır. Bu ölçme araçlarını gözden geçiren Orth-Gomer ve Unden (1987) iki grup araç belirlemişlerdir. Bunlardan ilki, sosyal destek ağının ve sosyal etkileşimin *niceliksel* özelliklerini, ikincisi ise desteğin işlevini ve yeterliliğini ele alan *niteliksel* özelliklerini içermektedir. Bu ayırımı göre bazı araçlar destek kaynaklarını ve bu kaynakların bireylere yardımcı olma derecelerini (Bailey ve ark., 1999; Sarason ve ark., 1983; Weinraub ve Wolf, 1983), bazıları sosyal ilişki ağında bireylere destek verenlerin sayısını, sağladıkları yardım şeklini ve başkalarıyla birlikte toplumsal etkinliklere katılım sıklığını (Barrera ve Ainley, 1983; Barret, 1999; Kazak ve Marvin, 1984; McColl ve Friedlander, 1989; Sarason ve ark., 1983; Wallender, Pitt ve Mellins, 1990) bazıları da gerektiğinde bireylere çeşitli yaşam alanlarında kendilerine yardımcı olacağını bildikleri birinin varlığını belirlemeye yöneliktir. (Chen ve Tang, 1997; Pracidano ve Heller, 1983; Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988; zimet ve diğ., 1990).

Ülkemiz alan yazını incelendiğinde, geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış pek çok sayıda sosyal destek ölçeğine rastlanmıştır. Bunlardan ilki ve en bilineni Zimet ve arkadaşlarının (1988, 1990), *Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'dir* (Eker ve Arkar, 1995; Eker, Arkar ve Yıldız, 2001). Diğerleri ise Procidano ve Heller'in (1983) *Aile Destek Ölçeği ve Arkadaş Destek Ölçekleri* (Eskin, 1993); *Aile Özellikleri Ölçeği* (Kırcaali-İftar, 2001); *Sosyal Destek Ölçeği* (Krepsi, 1993); *Algılanan Sosyal Destek Ölçeği* (Yıldırım, 1997); Dubow ve Ullman'ın (1989) *Çocukların Sosyal Desteklerini Değerlendirme Ölçeği* (Gökler, 2007); *Okulöncesi Kaynaştırma İçin Sosyal Destek Ölçeği* (Küçükler, Acarlar ve Kapıcı, 2006); *Kanser Hastaları Sosyal Destek Ölçeği* (Eylen, 2002); *Öğretmen Mesleki Destek Ölçeği* (Kaner, 2007) ve *Aile Sosyal Destek Ölçeği'dir* (Kaner, 2001, 2003). Bu araçlar, engelli ve engelli olmayan çocuklu aileler, ergenler, çocuklar ve öğretmenler gibi farklı hedef kitlelerin farklı alanlarda algıladıkları sosyal destekleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Uyarlanan ya da geliştirilen her sosyal destek aracı, geniş çeşitlilikte grupların gereksindikleri ve/veya sahip oldukları desteklerin belirlenmesine, dolayısıyla uygun önleme ve müdahale hizmetlerinin düzenlenmesine katkıda bulunacaktır. Ancak, hem engelli hem de engelli olmayan çocuğa sahip anne-babaların çocuklarını yetiştirirken gereksinim duydukları geniş çeşitlilikteki sosyal destekleri belirlemeyi amaçlayan araçlar sınırlıdır. Kaner'in (2001, 2003) Aile Sosyal Destek Ölçeği-ADÖ, sosyal desteğin sadece niceliksel boyutunu içermektedir ve engelli çocuğu olan anne-babalar için geliştirilmiştir. Bu nedenle, çalışmada iki amaç hedeflenmiştir. Bunlardan ilkinde, niteliksel ve niceliksel sosyal desteklerin özellikleri, sosyal desteklere ilişkin sınıflama sistemleri ve sosyal destek ölçekleri ile ilgili kuramsal bilgiler doğrultusunda ve ileri istatistiksel analizler yoluyla Kaner'in (2001, 2003) ASDÖ'nin kapsamını zenginleştirmek amaçlanmıştır. Böylece, anne-babalar açısından hem destekleyici etkileşimlerin varlığına ilişkin algıları (elde edilebilirlik algısı), bir diğer deyişle sosyal desteğin niceliksel boyutu hem de bu etkileşimlerden elde edilen doyum (niteliksel boyut) değerlendirilmek amaçlanmıştır.

Araştırmanın ikinci amacı ise destek ölçeğinin uygulanacağı hedef kitle ile ilgilidir. Kaner'in (2007) ASDÖ'nin aynı zamanda engelli ve engelli olmayan çocuklu anne-babaları kıyaslamaya olanak tanıyacak şekilde kullanılabilmesi için bu çalışmada yeni bir araştırma grubundan veri toplanmıştır. Var olan sosyal desteğin öznel değerlendirilmesine dayalı olarak geliştirilen Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği'nin, Türkiye'de farklı özelliklere sahip çocukları olan anne-babalar ile yeni ve çok faktörlü değişkenlerin etkileşimlerinin incelenebileceği geniş çeşitlilikte çalışmaların gelişmesine katkıda bulunması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırma Grubu

Özel eğitim kurumlarında eğitim alan 125 engelli (zihinsel engelli, otistik, Down sendromlu, bedensel engelli) çocuğun ve ilköğretim kurumlarında eğitim gören 120 engelli olmayan çocuğun anne-babaları olmak üzere toplam 245 anne-baba bu çalışmanın araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırma grubunun yaş ranji 23-47 arasındadır; yaş ortalamaları ve standart sapmaları ise sırasıyla 35.36 ve 5.72'dir.

Veri Toplama Araçları

Aile Sosyal Destek Ölçeği-ASDÖ Kaner (2001, 2003) tarafından geliştirilen ASDÖ, engelli çocuğa sahip anne-babaların algıladığı farklı sosyal desteklerin niceliğini değerlendiren 31 maddelik bir araçtır. Açıklayıcı faktör analizi, maddelerin beş faktörde toplandığını (duygusal destek, bilgi desteği, bakım desteği, yakın ilişki desteği ve maddi destek), faktör yük değerlerinin 0.383- 0.803 arasında değiştiğini, beş faktörün birlikte toplam varyansın %60.959'unu açıkladığını ortaya koymuştur. ASDÖ, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile birlikte 70 anne-babaya uygulanmış ve iki ölçeğin alt ölçekleri ve ölçeğin tümü arasındaki korelasyonların 0.29-0.65 arasında değiştiği ve tüm korelasyonların anlamlı olduğu bulunmuştur. Cronbach Alfa iç tutarlılık

katsayıları 0.84-0.95, test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise 0.95-0.99 arasında değişmektedir. Yanıtlar üçlü bir ölçek üzerinde puanlanmaktadır (1=her zaman, 2=bazen, 3=hiçbir zaman).

Gözden Geçirilmiş Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (GÇASDÖ) Zimet ve arkadaşları (Zimet ve ark., 1988, 1990) tarafından geliştirilen 12 maddelik ölçek, üç farklı kaynaktan (aile, arkadaş, özel bir insan) alınan sosyal desteğin yeterliğini değerlendirmekte ve üç alt ölçekten (aile, özel bir insan ve arkadaş) oluşmaktadır. Maddeler yedi aralıklı Likert tipi bir ölçek ile derecelendirilmiştir. Yüksek puan, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışmaları Eker ve arkadaşları tarafından yapılmış (Eker & Akar, 1995; Eker, Arkar & Yıldız, 2001) ve özgün yapının korunduğu gözlenmiştir. Ölçeğin ve alt ölçeklerin iç tutarlılığının kabul edilebilir düzeyde olduğu; psikiyatri hastalarını, hasta olmayanlardan ayırt ettiği; ölçeğin UCLA Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri ve Belirti Tarama Listesi ile negatif, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler verdiği belirlenmiştir.

Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği-YASDÖ Geliştirme ve Veri Toplama Süreci

Aile Sosyal Destek Ölçeği-ASDÖ (Kaner, 2001, 2003), sosyal desteğin niteliksel boyutu ile ilgili alan yazının doğrultusunda yeniden incelenmiş, ölçekte yer alan alt boyutlara ASDÖ'nde yer almayan bazı maddeler eklenmiş ve sosyal desteğin hem nicel hem de nitel boyutlarını değerlendirmeyi amaçlayan 48 maddelik yeni bir form elde edilmiştir. Eklenen maddeler için uzman görüşü alınmamıştır. YASDÖ, iki kısımdan oluşmaktadır. Bunların ilkinde (Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD), farklı destekleri verecek birilerinin ne düzeyde var olduğunu niceliksel boyut, ikincisin de ise her bir maddedeki desteklerden hoşnut olma düzeyi (Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi-ASDMD), yani sosyal desteklerin niteliksel boyutu değerlendirilmektedir.

İkinci aşamada, çocuğu engelli olan ve olmayan anne-babalar kolay ulaşılabilir gruplar yoluyla belirlenmiş ve YASDÖ deneme formu toplam 400 anne-babaya okul yönetimleri tarafından kapalı zarfla yollanmış ve yanıtlanan ölçekler aynı yolla geri toplanmıştır. Uygun yanıtlanmayan ölçeklerin elenmesiyle denek sayısı 245'e düşmüştür. Ölçüt geçerliği için YADÖ, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile birlikte 72 anne-babaya uygulanmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Verilerin Analizi

YASDÖ'nün geçerliğini belirlemek amacıyla yapı geçerliği incelenmiştir. Bu amaçla, YASDÖ'de Algılanan Destek Düzeyinden elde edilen verilere önce açımlayıcı faktör analizi uygulanmış, daha sonra ortaya çıkan yapı doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden değerlendirilmiştir. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan faktör yapısının, Algılanan Sosyal Desteklerden Memnuniyet Düzeyleri için de geçerli olup olmadığı doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Bu analizlerden sonra da YASDÖ'nün her iki ölçümünden elde edilen veriler ile madde-toplam korelasyonları, alt ölçekler arası korelasyonlar, YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD arası korelasyonlar, YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD ile ÇBASDDÖ-R arası korelasyonlar yoluyla yapı geçerliğinin diğer kanıtları irdelenmiştir. YASDÖ'nün iç tutarlılığını belirlemek için ise Cronbach Alfa ve Spearman-Brown iki yarı güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde YASDÖ'nün geçerlik ve güvenilirlik analizleri ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Geçerlik Çalışmaları

I. Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği-Algılanan Destek Düzeyi'nin-YASDÖ-ASDD Faktör Yapısının Açımlayıcı Faktör Analizi Yoluyla İncelenmesi

YASDÖ-ASDD'nin anne-babalar için yapı geçerliliğini saptamak amacıyla ilk aşamada açımlayıcı faktör analizi olan temel bileşenler faktör analizi-TBA uygulanmıştır. Ölçeğin bir önceki versiyonu olan ASDÖ'de faktörler arası korelasyonların 0.41-0.89 ($p<0.001$) olması ve kuramsal olarak da bu faktörlerin birbirleri ile ilişkili olması nedeniyle eğik açılı döndürme yöntemi olan direkt oblige uygulanmıştır (Şencan, 2005).

Faktör analizi işlemi yapılmadan önce, elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi uygulanmıştır. KMO testi, örneklem uygunluk ölçüsü olarak ifade edilmektedir. Field'e (2000) göre KMO değeri 0.60'nın altına düştükçe veri setinin faktörleşmeyeceği, 1'e yaklaştıkça faktörleşme göstereceğini belirtmektedir (Akt. Yurdugül, 2010). Bartlett testi ise, elde edilen korelasyon matrisinin birim matris olup olmadığını test etmektedir (Bayram, 2004). Testin anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük değer alması, elde edilen matrisin birim matris olmadığını göstermektedir. Elde edilen KMO değerine (KMO=0.941) ve Bartlett testi sonuçlarına ($\chi^2=4493.802$; $sd=378$; $p<0.01$) göre veri setinin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir (Şencan, 2005).

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, YASDÖ'de yer alan 48 maddenin beş faktörde toplandığı görülmüştür. YASDÖ'de yer alan maddeler, faktörlere göre dağılımları, binişik/bulaşık madde olup olmadığı ve faktör yükleri açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, birden fazla faktörde kabul düzeyinden yüksek yük değeri veren 19 maddenin yanı sıra, beşinci faktörde yer alan tek bir madde elenmiştir. Bu maddeler dışarıda bırakılarak tekrarlanan analiz sonucunda, dört faktör ve 28 maddeden oluşan bir ölçek elde edilmiştir. YASDÖ-ASDD'nin faktör yapıları ve faktör yük değerleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

YASDÖ-ASDD'NİN Temel Bileşenler Analizi Sonuçları

Madde Numaraları	Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri			
	F1	F2	F3	F4
43	0.826			
40	0.802			
44	0.788			
42	0.786			
37	0.761			
25	0.727			
24	0.708			
36	0.698			
46	0.673			
38	0.590			
32		0.892		
31		0.848		
33		0.829		
30		0.820		
28		0.816		
11		0.740		
5			0.853	
2			0.809	
3			0.805	
6			0.802	
4			0.784	
1			0.760	
7			0.742	
13			0.692	
19				0.872
26				0.845
10				0.706
23				0.690

Tablo 2.

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'NİN Faktör Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ölçek	YASDÖ-ASDD		YASDÖ-ASDMD	
	x	ss	x	ss
Sosyal Birliktelik Desteği-SBD	23.50	7.13	25.00	7.99
Bilgi Desteği-BiD	18.00	5.40	17.61	5.52
Duygusal Destek-DD	21.78	5.66	23.47	6.38
Bakım Desteği-BaD	10.90	3.86	10.73	3.66
YASDÖ-Toplam- SDÖ-T	79.69	19.70	76.30	19.71

YABSDÖ-ASDD'nin yapı geçerliği *madde-toplam korelasyonları* yoluyla da incelenmiştir. Bu amaçla, her bir maddenin toplam puanı yordama gücü test edilmiştir. Madde ayırt edicilik indeks değerlerinin SBD için 0.515-0.765, BiD için 0.672-0.829, DD için 0.653-0.792, BaD için 0.630-0.748 ve tüm ölçek için 0.480-0.740 olduğu bulunmuştur. YASDÖ-ASDMD'nin madde-toplam korelasyonları ise sırasıyla 0.507-0.835, 0.738-0.859, 0.581-0.816, 0.648-0.768 ve 0.55-0.765'tir.

YASDÖ-ASDD ile YASDÖ-ASDMD arasındaki korelasyonlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

YASDÖ-ASDD ile YASDÖ-ASDMD Alt Ölçekleri Arası Korelasyon Matrisi

YASDÖ-ASDD ALT ÖLÇEKLERİ ARASI KORELASYON MATRİSİ				
	BiD	DD	BaD	YASDÖ-T
SBD	0.57**	0.68**	0.58**	0.90**
BiD		0.54**	0.41**	0.76**
DD			0.63**	0.86**
BaD				0.77**

YASDÖ-ASDMD ALT ÖLÇEKLERİ ARASI KORELASYON MATRİSİ				
	BiD	DD	BaD	YASDÖ-T
SBD	0.62**	0.72**	0.67**	0.92**
BiD		0.54**	0.48**	0.76**
DD			0.75**	0.87**
BaD				0.80**

** $p < 0.001$ Sosyal Birliktelik Desteği=SBD, Bilgi Desteği=BiD, Duygusal Destek=DD, Bakım Desteği=BaD, YASDÖ-Toplam=- YASDÖ-T

Tablo 3 incelendiğinde, tüm korelasyon katsayılarının ortadan yüksek düzeye doğru, pozitif ve anlamlı ($p < 0.01$) olduğu görülmektedir.

YASDÖ-ASDD ile YASDÖ-ASDMD arasındaki korelasyonlar Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4.

YASDÖ-ASDD ile YASDÖ-ASMD Arasındaki Korelasyon Matrisi

YASDÖ-ASDD İLE YASDÖ-ASDMD ARASINDAKİ KORELASYON MATRİSİ					
YASDÖ-ASDD	YASDÖ-ASDMD				
	AD	BiD	DD	BaD	YASDÖ-T
SBD	0.89**	0.54**	0.62**	0.58**	0.84**
BiD	0.58**	0.93**	0.58**	0.40**	0.74**
DD	0.63**	0.41**	0.89**	0.61**	0.76**
BaD	0.62**	0.38**	0.67**	0.86**	0.75**
YASDÖ-T	0.87**	0.69**	0.81**	0.69**	0.93**

** $P < 0.001$

Sosyal Birliklilik Desteği=SBD, Bilgi Desteği=BiD, Duygusal Destek=DD, Bakım Desteği=BaD, YASDÖ-Toplam=- YASDÖ-T

Tablo 4'te gözlendiği gibi YASDÖ-ASDD'nin ve YASDÖ-ASDMD'nin aynı adlı alt ölçekleri ve toplamları arasındaki korelasyonlar 0.86-0.93 arasındadır. Diğer korelasyonlar ise 0.38-0.87 arasında ve anlamlıdır.

YASDÖ-ASDD'nin ve YASDÖ-ASDMD'nin ölçüt geçerliliğini saptamak amacıyla, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş Formu-GGÇBASDÖ, 72 anneye uygulanmış ve sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDD'nin Gözden Geçirilmiş Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi

YASDÖ-ASDD	GÇBASDÖ			
	Aile Desteği	Özel İnsan Desteği	Arkadaş Desteği	GGÇBASDÖ-Toplam
SBD	0.40**	0.61**	0.58**	0.75**
BiD	0.15	0.42**	0.44**	0.50**
DD	0.53**	0.55**	0.43**	0.71**
BaD	0.27*	0.47**	0.31**	0.47**
YASDÖ-T	0.43**	0.65**	0.55**	0.75**

YASDÖ-ASDMD	GÇBASDÖ			
	Aile Desteği	Özel İnsan Desteği	Arkadaş Desteği	GGÇBASDÖ-Toplam
SBD	0.31*	0.48**	0.58**	0.64**
BiD	0.25	0.35**	0.45**	0.51**
DD	0.49**	0.39**	0.39**	0.62**
BaD	0.36**	0.42**	0.34**	0.50**
YASDÖ-T	0.43**	0.57**	0.50**	0.72**

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Sosyal Birliklilik Desteği=SBD, Bilgi Desteği=BiD, Duygusal Destek=DD, Bakım Desteği=BaD, YASDÖ-Toplam=- YASDÖ-T

Hem YASDÖ-ASDD hem de YASDÖ-ASDMD'nin Bilgi Desteği alt ölçeği ile GÇBASDÖF'nin Aile Desteği alt ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları (sırasıyla $r=-0.14$; $r=0.21$; $p<0.05$) dışında tüm korelasyonlar pozitif yönde, anlamlı ve orta düzeydedir.

Güvenirlilik

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alfa ve Spearman-Brown iki yarım güvenirlilik analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin Güvenirlilik Değerleri

Ölçek	Cronbach Alfa Güvenirlilik Katsayısı		İki Yarı Güvenirlilik Katsayısı	
	YASDÖ-ASDD	YASDÖ-ASDMD	YASDÖ-ASDD	YASDÖ-ASDMD
SBD	0.90	0.93	0.89	0.90
BiD	0.91	0.94	0.90	0.96
DD	0.91	0.92	0.92	0.92
BaD	0.83	0.85	0.86	0.86
YASDÖ-T	0.95	0.96	0.87	0.88

Sosyal Birliktelik Desteği=SBD, Bilgi Desteği=BiD, Duygusal Destek=DD, Bakım Desteği=BaD, YASDÖ-Toplam= YASDÖ-T

Tablo 6'da da gözlendiği gibi alfa katsayıları YASDÖ-ASDD için 0.83-0.95, YASDÖ-ASDMD için 0.85-0.96 arasındadır. Spearman-Brown iki yarım güvenirlilik katsayıları ise YASDÖ-ASDD için 0.86-0.92, YASDÖ-ASDMD için ise benzer şekilde 0.84-0.96'dır.

Analizler sonucunda YASDÖ'nden elde edilen alt ölçekler, alt ölçeklerin açıklamaları ve puanlama sistemi aşağıda verilmiştir:

1. Sosyal Birliktelik Desteği. Bu destek, sosyal etkinliklere birlikte katılabileceği, gelecek ile ilgili planlarında anne-babaları destekleyen birilerinin varlığını ifade etmektedir.
2. Bilgi Desteği. Bu alt ölçek, anne-babaların çocuklarını yetiştirirken gereksinim duydukları bilgiler ve hizmetler hakkında onlara bilgi verecek destekleri içeren maddelerden oluşmaktadır.
3. Duygusal Destek. Bu destek türünde, anne-babaların kişisel sorunlarını ve özel konularını konuşup paylaşabilecekleri ve onları duygusal olarak rahatlatan, onlara değer veren güvenilir birilerinden alınan desteği ifade eden maddeler yer almaktadır.
4. Bakım Desteği. Bu alt ölçekte, anne-babaların çocuklarının bakımıyla ilgili olarak ihtiyaç duydukları desteği sağlayan birilerinin varlığını içeren maddeler bulunmaktadır.

Puanlama: YASDÖ maddeleri iki ayrı şekilde puanlanmaktadır. Bunlardan ilkinde (YASDÖ-ASDD), anne-babaların ne tür desteklere ne derece sahip oldukları belirlenmektedir. Bunun için anne-babalardan YASDÖ'ndeki maddelere her zaman var (4 puan), bazen var (3 puan), nadiren var (2 puan) ve hiç yok (1 puan) seçeneklerinden birini seçerek tepki vermeleri beklenmektedir. İkinci (YASDÖ-ASDMD) puanlama ile kendilerine destek veren kişilerin bu desteklerinden ne derece doyum aldıkları belirlenmektedir. Bu nedenle de, anne-babalar, aynı ifadeyle ilgili olarak "Bu destekten ne kadar memnunsunuz sorusuna, çok memnunum (4 puan), memnunum (3 puan), biraz memnunum (2 puan), hiç memnun değilim (1 puan) seçeneklerine göre yanıt vermektedirler.

Tartışma

Bu çalışmada, Kaner'in (2001, 2003) Aile Sosyal Destek Ölçeği temel alınarak Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği-YASDÖ geliştirilmiştir. YASDÖ, sosyal desteğin niceliksel ve niteliksel boyutunu değerlendiren iki ölçekten oluşmaktadır. Ölçeklerden ilki, anne-babaların farklı destek türlerine ne kadar sahip olduklarına ilişkin algılarını-YASDÖ-ASDD (niceliksel sosyal destek), ikincisi ise aynı desteklerden aldıkları doyumun düzeyini-YASDÖ-ASDMD (niteliksel sosyal destek) belirlemektedir.

YASDÖ-ASDD'nin ve YASDÖ-ASDMD'nin geçerliği, yapı geçerliğine ve ölçüt geçerliğine dayalı olarak incelenmiştir. YASDÖ-ASDD'nin yapı geçerliği öncelikle açımlayıcı daha sonra da doğrulayıcı faktör analiziyle incelenmiştir. Analizler, YASDÖ-ASDD'nin dört faktörden oluştuğunu göstermektedir: sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği. Kaner'in önceki çalışmasında (2001, 2003) ise, bunlara ek olarak maddi destek boyutu da bulunmaktadır. Diğer pek çok sosyal destek ölçeğinde de benzer yapılar söz konusudur (Örneğin, Akker-Scheek, Stevens, Spiriansma ve Horn, 2004; Eylon, 2002; Kitamura ve ark., 1999; Küçükler ve ark., 2006, Winemiller ve ark., 1993). Alan yazında sosyal destek boyutları genel olarak duygusal destek ve araçsal destek olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır (Örneğin, Allen ve ark., 2000; Cohen ve Wills, 1985; McColl ve Friedlander, 1989; Winemiller ve ark., 1993). YASDÖ'den elde edilen boyutlar da bu araştırmalardan elde edilen faktörlere ve sınıflamalara uygun görünmektedir. Bu bulgu, aynı zamanda alan yazında sosyal desteğin çok boyutlu bir yapı olduğunu ve birbirleriyle ilişkili olduğunu ileri süren görüşlerle ve bulgularla da tutarlı görünmektedir (Murray, 2000; Winemiller ve ark., 1993).

Yerli alan yazında bulunan sosyal destek ölçeklerinin kiminin faktör analizi ile yapı geçerliği test edilmemiş (Eskin, 1993; Krepsi, 1993), kiminin yapısal özellikleri sadece açımlayıcı faktör analizi temel alınarak incelenmiş, kuramsal modelin uygunluğu doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmemiştir (Eker ve Arkar, 1995; Eker, Arkar ve Yaldız, 2001; Eylon, 2002; Gökler, 2007; Kaner, 2001, 2003, 2007; Küçükler ve ark., 2006). Bu çalışmada ise, sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı doğrulayıcı analiz ile incelenmiş ve önerilen kuramsal model doğrulanmıştır.

YASDÖ-ASDD'nin belirlenen dört faktörlü yapısının kuramsal geçerliğini sınamak için yapılan DFA ile hesaplanan χ^2/sd oranı 1.85 olup, bu değer, modelin gerçek verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir. Alan yazında doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanan χ^2/sd oranının 2'den küçük olması, test edilen faktör modelinin gerçek verilerle uyumlu olduğu şeklinde değerlendirilmektedir (Sümer, 2000). Bunun yanı sıra χ^2/sd oranının 1/3 ve altındaki daha düşük oranların 'iyi uyum', 1/5'e kadar olan oranlar 'yeterli uyum' olarak kabul edildiği de bildirilmektedir (Kelloway 1998; Marsh ve Hocevar, 1988). Bu durumda, YASDÖ-ASDD'nin χ^2/sd oranının uyum için 'yeterli' olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, χ^2/sd oranı ile birlikte diğer uyum indekslerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Alan yazında, GFI değerinin 0.85'ten, AGFI değerinin 0.80'den, CFI değerinin 0.90'dan yüksek ve RMR ve RMSEA değerlerinin ise 0.10'dan düşük çıkması, modelin gerçek verilerle uyumu için birer ölçüt olarak kabul edilmektedir (Anderson ve Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla ve McDonald, 1988). Bu çalışmada, YASDÖ-ASDD için hesaplanan GFI=0.85, CFI=0.98 ve AGFI=0.82, NFI=0.96, NNFI=0.98 ve standardize edilmiş RMR=0.055 uyum istatistikleri bu ölçütleri karşılamaktadır. Ayrıca, 0.060 olarak hesaplanmış olan RMSEA (0.060) değeri de modelin uyumu için kabul edilir bir değerdir (Sümer, 2000). Sonuç olarak, YASDÖ-ASDD'nin dört faktörlü yapısının kullanılabilir, geçerli bir model olduğu söylenebilir.

YASDÖ-ASDD'de belirlenen yapının YASDÖ-ASDMD için de geçerli olup olmadığını belirlemek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, YASDÖ'nin iki ölçeğinin de aynı faktör yapısına sahip olduğunu göstermektedir. YASDÖ-ASDMD için elde edilen uyum indeks değerleri de modelin uyumu için kabul edilir düzeydedir ($\chi^2/sd=545.02/292=1.87$, RMSEA=0.058, NFI=0.96, NNFI=0.98, CFI=0.98, standardize edilmiş RMR=0.053, GFI=0.86, AGFI=0.83). Bu durumda, YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin birlikte aynı faktör yapısı içinde kullanılması uygun görünmektedir.

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin kendi içlerinde alt boyutları arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, tüm korelasyonların anlamlı ve yüksek olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra iki ölçek arasındaki korelasyonlar incelenmiş ve YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin aynı adlı alt ölçekleri ve toplamları arasındaki korelasyonlar oldukça yüksek bulunmuştur (0.86-0.93). Diğer korelasyonlar ise 0.38-0.87 ($p < 0.001$) arasındadır. Bu bulgular, iki ölçeğin faktör yapılarının aynı olduğunun bir kanıtı olarak düşünülebilir. Destekler, kavramsal olarak sınıflandırılmalarına rağmen, görgül araştırmalarda farklı işlevleri olan destekler arasında manidar korelasyonlar olduğu, ancak bazı araştırmalarda da farklı destek tiplerinin işlevlerinin birbirlerinden oldukça bağımsız olduğunu göstermiştir (Cohen ve Wills, 1985). Bu araştırmanın bulguları ise, daha önce belirtildiği gibi destek tipleri arasında yüksek düzeyde anlamlı korelasyonlar vermiştir. Bu iki bulguya ilaveten, açılımlı faktör analizinde, birinci faktörün açıkladığı varyansın yüksek olması, birinci faktörden sonra açıklanan varyanslarda hızlı bir düşüşün olması, ölçeğin aynı zamanda tek boyutlu olarak kullanılabilirliğini de olası kılmaktadır.

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin ölçüt geçerliği için GÇASDDÖ kullanılmış ve her iki ölçekte de bilgi desteği ile GÇASDDÖ'nün aile desteği arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, bilgi desteğinin daha çok aile dışındaki profesyonellerden ve kurumlardan elde edilmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Diğer tüm korelasyonlar ise anlamlı bulunmuştur. Bu durum, bakım desteğinin, arkadaş desteğinin ve duygusal desteğinin, bilgi desteğinden farklı olarak anne-babaların yakın ilişki içinde olduğu kişilerden elde edebilecekleri destekler olmasına bağlanabilir.

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin güvenilirliği alt ölçeklerin ve tüm ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek yoluyla değerlendirilmiş ve alfa katsayılarının oldukça doyurucu düzeyde olduğu bulunmuştur (sırasıyla 0.83-0.95; 0.85-0.96). Ölçeğin iki yarım güvenilirliği de aynı şekilde kabul edilir değerlerin üzerindedir (sırasıyla 0.88-0.94; 0.84-0.90). Bu değerler, minimum kabul edilebilirlik düzeyi olan 0.70'i kolayca karşılamaktadır (Özgüven, 1994).

YASDÖ'nin madde-test korelasyonlarının 0.48 ve üzerinde olduğu bulunmuştur. Bir madde ile alt ölçeğin/testin tümü arasındaki korelasyonun 0.20 ve üzerinde olması beklenir; 0.40 ve üzerinde değere sahip olan maddelerin ise 'çok iyi' düzeyde ayırt edici oldukları kabul edilmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2008; Green ve ark., 2000). YASDÖ'nün her iki ölçeğinde de indeks değerlerinin 0.40'ın çok üzerinde olması nedeniyle maddelerin toplam puanı yordama güçlerinin yüksek olduğu söylenebilir (Büyüköztürk ve ark., 2008; Green ve ark., 2000). Madde-toplam korelasyonları, aynı zamanda iç tutarlılığın da yüksek olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Şencan, 2005).

Yenilenmiş ölçeğin boyutları Aile Sosyal Destek Ölçeği-ADÖ ile kıyaslandığında, maddeler açısından iki ölçek arasında benzerliklerin yanı sıra farklılıkların da olduğu gözlenmektedir. Yenilenmiş ölçeğin sosyal birliktelik faktöründeki tüm maddeler yenisidir. Yenilenmiş ölçekte altı madde, ADÖ'nün aynı adlı alt ölçeğinde de bulunmaktadır. YASDÖ'nün duygusal destek alt ölçeğinin yedi maddesi (1.-7. Maddeler), ADÖ'nün duygusal destek alt ölçeğindeki yedi madde ile özdeştir; YASDÖ'nün duygusal destek alt ölçeği ayrıca ADÖ'nün yakın ilişkiler alt ölçeğinden bir maddeyi (13. Madde) ödünç almıştır. ADÖ'nün bakım desteğinde yer alan üç madde, yenilenmiş ölçeğin aynı adla kavramsallaştırılan alt ölçeğine katılmışlardır (10., 19. ve 26. maddeler). Yenilenmiş ölçekteki 23. madde ise yeni bir maddedir. ADÖ'nün bir alt ölçeği olan maddi destek maddeleri bu çalışmada elenmiştir.

Ölçeğin geçerliği ve güvenilirliğiyle ilgili bulgular birlikte incelendiğinde ise, YADÖ'nün her iki ölçeğinin de psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Özetle, geliştirilen YADÖ'nün psikometrik özelliklerinin, aracın araştırmalarda kullanılabilmesi için gerekli ölçütleri karşılamada oldukça yeterli olduğunu ve bu aracın kullanıldığı araştırmalar yoluyla ailelerin destek sistemlerinin çocuk ve aileyle ilgili pek çok değişken açısından incelenip kuramsal alan yazına da katkılar sağlanabileceğini bekleyebiliriz.

Her çalışmada olabildiği gibi bu çalışmanın da bazı eksiklikleri vardır. Bunlardan ilki, araştırma grubu ile ilgilidir. Araştırmada, engelli olmayan çocukların yanı sıra zihinsel engelli, Down sendromlu, otistik gibi farklı yetersizlikleri olan çocukların anne-babalarından veri toplanmıştır. Sonraki araştırmalarda, hem diğer engel gruplarını da (bedensel engel, duygusal/davranışsal bozukluk) içeren hem de yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilmiş daha temsil edici örneklemeler ile YADÖ'nün geçerliğinin ve güvenilirliğinin test edilmesi, aracın psikometrik özelliklerinin güçlenmesine katkıda bulunacaktır. YADÖ'nün farklı özelliklere sahip çocukları olan anne-babalara güvenli bir şekilde uygulanabilmesi için de YADÖ'nün bu gruplarda faktör yapılarının incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, çocukların gelişim dönemlerine göre anne-babaların algıladıkları sosyal desteklerin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için geniş bir yaş grubundan temsil edici sayıda çocuğun anne-babasına ulaşılması uygun olacaktır.

İkinci sınırlılık, doğrulayıcı faktör analizlerinin aynı veriler üzerinden yapılmış olmasıdır. İleri çalışmalarda, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri için farklı veri gruplarının kullanılması gerekmektedir.

Üçüncü sınırlılık, YADÖ'nün test-tekrar test güvenilirliğinin incelenmemiş olmasıdır. Sonraki araştırmalar ile aracın zaman içindeki tutarlılığının belirlenmesi gerekir. Her ne kadar ASDÖ'den alan yazını destekleyen alt boyutlar elde edilmiş olsa da yapısal eşitlik çalışmalarında teorisinin önemi dikkate alındığında, üst düzey modelin test edilmesi oldukça anlamlı ve önemlidir (Şimşek, 2007). Alan yazında, bilgi desteğinin ve bakım desteğinin araçsal destek, sosyal birliktelik desteği ve duygusal desteğin ise ikinci ana boyut olan duygusal destek olarak tanımlanabilecek örtük değişkenler altında toplandığı öngörülmektedir (Allen ve ark., 2000; Chen ve Thang, 1997; Cohen ve Wills, 1985; Dunst ve Trivette, 1986). Böyle bir öngörünün üst düzey (higher order) doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Akker-Scheek, I., Stevens, M., Spriensma, A., & Horn, J. R. (2004). Groningen Orthopaedic Social Support Scale: Validity and reliability. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (1), 57-63.
- Allen, S. M., Ciambone, D. & Welch, L. C. (2000). Stage of life course and social support as a mediator of mood state among persons with disability. *Journal of Aging and Health*, 13 (3), 318-342.
- Anderson, J. C. & Gerbing, D. W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness-of-fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173.
- Bailey, D: B. Skinner, D., Correa, V., Arcia, E., Reyes-Blanes, M. E., Rodriguez, P., Vasquez-Montilla, E. & Skinner, M. (1999). Needs and supports reported by Latino families of young children with developmental disabilities. *American Journal of Mental Retardation*, 104 (5), 437-451.
- Barrera, M. & Ainley, S. L. (1983). The structure of social support: a conceptual and empirical analysis. *Journal of Community Psychology*, 11 (April), 133-143.
- Barret, A. E. (1999). Social support and life satisfaction among never married. *Research on aging*, 21 (1), 46-73.
- Bayram, N. (2004). Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Chen, T. Y. & Tang, C. S., (1997). Stress appraisal and social support of chinese mothers of adult children with mental retardation. *American Journal on Mental Retardation*, 101 (5), 473-482.
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological*

- Bulletin*, 98 (2), 310-357.
- Cole, D. A. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 1019-1031.
- Dubow, E. F. & Ullman, D. G. (1989). Assessing social support in elementary school children: The survey of children's social support. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18 (1), 52-64.
- Dunst, C. J. (2000). Revisiting "Rethinking Early Intervention". *Topics in Early Childhood Special Education*, 20 (2), 95-105.
- Dunst, C. J. & Trivette, C. M. (1986). Mediating influences of social support: personal, family, and child outcomes. *American Journal of Mental Deficiency*, 90 (4), 403-417.
- Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (34), 45-55.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12 (1), 17-25.
- Eskin, M. (1993). Reliability of the Turkish version of the perceived social support from friends and family scales, scales for interpersonal behavior and suicide probability scale. *Journal of Clinical Psychology*, 49 (4), 515-522.
- Eylen, B. (2002). "Bilgi Verici Danışmanlığın Kanser Hastalarının Ailelerinin Sosyal Destek Becerileri Üzerine Etkisi." Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gallagher, J. J., Beckman, P. & Cross, A. H. (1983). Families of handicapped children: Sources of stress and its amelioration. *Exceptional Children*, 50 (1), 10-19.
- Gökler, I. (2007). Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği Türkçe formunun uyarılma çalışması: faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 14 (2), 90-99.
- Green, S. B., Salkind, N. J. & Akey, T. M. (2000). *Using SPSS for windows. Analysing and understanding data*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Kaner, S. (2001). *Engelli Çocukları Olan Ana-Babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumları*. Yayınlanmamış Proje Raporu. Proje no: 2001 090 1007
- Kaner, S. (2003). Aile Destek Ölçeği: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Özel Eğitim Dergisi*, 3 (3), 57-72.
- Kaner, S. (2007). *Öğretmen Mesleki Sosyal Destek Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri*. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2009). Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuklu annelerde yılmazlık, sosyal destek ve başa çıkma becerileri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 8 (15), 115-133.
- Kazak, A. E. & Marvin, R. S. (1984). Differences, difficulties and adoption: Stress and social networks in families with handicapped child. *Family Relations*, 33, 67-77.
- Kelloway, E.K., (1998), *Using Lisrel for structural equation modeling*, United States of America, Sage Publications.
- Kırcaali-İftar, G. (2001). Aile Özellikleri Ölçeği. *Yayımlanmamış Araştırma Raporu*.
- Kitamura, T., Kijima, N., Watanabe, K., Takezaki, Y. & Tanaka, E. (1999). Precedents of perceived social support: Personality and early life experience. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 53, 649-654.
- Krepsi, M. (1993). "An Investigation Of The Relationship Of Life Events And Social Support With Depression In Dialysis Patients." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Küçüker, S., Acarlar, F. ve Kapçı, E. (2006). The development and psychometric evaluation of a support scale for pre-school inclusion. *Early Child Development and Care*, 176 (6), 643-659.
- Marsh, H. W., Balla, J. R., & McDonald, R. P. (1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391-410.
- Marsh, H. W. & Hocevar, D., (1988), A new, more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73, 107-117.
- McColl, M. A. & Friedland, J. (1989). Developmental of a multidimensional index for assessing social support in rehabilitation. *The Occupational Therapy Journal of Research*, 9 (4), 218-235.
- Murray, J. S. (2000). Development of two instruments measuring social support for siblings of children with cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 17 (4), 229-238.
- Orth-Gomer, K. & Unden, A. L. (1987). The measurement of social support in population survey. *Social Science of Medicine*, 24 (1), 83-94.
- Özgüven, E. (1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Pearson, J. E. (1986). The definition and measurement of social support. *Journal of Counseling and Development*, 64, 390-395.
- Procidano, M. E. & Heler, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family. *American Journal of Community Psychology*, 11 (1), 1-25.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B. & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: the social support questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44 (1), 127-139.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6) 49-74.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlik*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Wallander, J. L., Pitt, L. C. & Mellins, C. A., (1990). Child functional independence and maternal psychosocial stress as risk factors threatening adaptation in mothers of physically or sensorially handicapped children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 58 (6), 818-824.
- Weinraub, N. & Wolf, B. M. (1983). Effects of stress and social support s on mother-child interactions in single-and-two parents families. *Child Development*, 54, 1297-1311.
- Winemiller, D. R., Mitchell, M. E, Sutliff, J. & Cline, J. (1993). Measurement strategies in social support: A descriptive review of the literature. *Journal of Clinical Psychology*, 49 (5), 638-648.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.
- Yurdugül, H. (2010). Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neyi Ölçer?, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Kuresellik.pdf>, 10.10.2010
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S.G. & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality*, 52 (1), 30-41.
- Zimet, G. D., Powell, S. S., Farley, G. K., Werkman, S. & Berkoff, K. A. (1990). Psychometric characteristics of the multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 55 (3&4), 610-617.